

"ותשחק ליום אחרון" פרשת פקודי (ע"פ שיעורו של הרב אביחי קצין)

א. "ותכל"

לאחר עמל ויגיעה רבים, זוכים בני ישראל להשלים את מלאכת בניית המשכן. וכך מתארת זאת התורה:

1. פרק ל"ט, פס' לב – סוף הפרק
ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו: פ
ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו בריחו ויעמדיו ואדניו:
ואת מקסה עזרת האילים המאדמים ואת מקסה עזרת התחשים ואת פרכת המסך:
את ארון העדת ואת בדיו ואת הכפרת:
את השלחן את כל כליו ואת לחם הפנים:
את המנורה הטהרה את נרתיקה ואת נרתיק המערכה ואת כל פליה ואת שמן המאור:
ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים ואת מסך פתח האהל:
את מזבח הנחשת ואת מכפר הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו את הכיר ואת בנו:
את קלעי החצר את עמדיה ואת אדניה ואת המסך לשער החצר את מיתריו ויתדתיקה ואת כל פלי עבדת המשכן לאהל מועד:
את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן:
ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו בני ישראל את כל העבדה:
וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה פאשר צוה ה' בן עשו ויברך אתם משה: פ

מספר נקודות טעונות הבהרה:
א. בפסוק הראשון יש להבין את הסדר הפנימי של הפסוק. הפסוק פותח בתיאור הסיום של המלאכה: **"ותכל כל עבדת משכן אהל מועד"**. ואילו חציו השני, מתאר את העשייה: **"ויעשו בני ישראל וכו"**.

על הקושי שבסדר הזה עמד האלשיך: **(לא נמצא במקורות)**
קשה: היה לו לומר: **"ויעשו בני ישראל" ראשונה** – ואחר כך יאמרו **"ותכל כל עבודת משכן אהל מועד"!!**
הסדר צריך להיות הפוך: קודם תיאור העשייה, ואחר כך תיאור ההשלמה והסיום של הבנייה!!

ב. הפסוק הבא מתאר את הבאת המשכן אל משה: **"ויביאו את המשכן אל משה..."**. ומשה הוא המקימו: **"ויקם משה את המשכן..."**. מדוע משה הוא המקימו? מדוע לא עשו זאת בצלאל, אהליאב וכל חכמי הלב אשר עשו בכל המלאכה?!

ג. עם תומה של המלאכה סוקר משה את מלאכתם של העושים במלאכה ומברך אותם: **וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה פאשר צוה ה' בן עשו ויברך אתם משה: פ**
המעין בפסוק מגלה כפילות הנראית מיותרת: **"והנה עשו אותה... כן עשו..."**. מה משמעותה של כפילות זו?!

ב. מעשה שמים ומעשה בשר ודם

האלשיך יישב את סדר הקדימות בפסוק הראשון שהזכרנו:
2. האלשיך ל"ט לב:
ילמדנו, כי הגם שהקב"ה מסייע את עושי המצווה, מעלה הקב"ה על העוסק בה **כאילו עשאה כולה**. והנה בעבודת המשכן לא היו ישראל בקיאים במלאכה, אך היתה נעשית מאליה על ידי השגחתו יתברך, אף על פי כן מעלה עליהן הכתוב כאילו ישראל עשו הכל.

כל עשייה אנושית, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר במלאכת עשיית המשכן והורדת השכינה, זקוקה לסיוע אלוקי.

בני ישראל, היוצאים מעבדות מצרים, לא היו בקיאים במלאכות הנצרכות לצורך בניית המשכן. הצלחתם במלאכת הבניין היתה בהשגחה וסיוע אלוקי. כאילו נעשה המשכן מאליו.

רש"י על הפסוק "תיעשה המנורה": "תיעשה המנורה - מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה".

לכן יש לדבר קודם על כך שכלתה מלאכת המשכן (מאליה, על ידי הקב"ה).
אולם הקב"ה מחשיב לנו כאילו אנו שבנינו את המשכן: "ויעשו בני ישראל..."

"שותפות" זאת, בין העשייה האנושית לסיוע האלוקי, באה לידי ביטוי גם בהקמתו של המשכן.

על הפסוק: "ויביאו את המשכן אל משה..." , אומר רש"י:

3. רש"י ל"ט ל"ג:

ויביאו את המשכן וגו' - שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא איך אפשר הקמתו על ידי אדם!?
אמר לו: עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא:

פרק מ'

(יז) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן:

(יח) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו:

(יט) ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה יהוה את משה:

האדם אינו מסוגל להשלים את הקמת המשכן.

משה עוסק בהקמתו ונראה כאלו הוא המקים, אולם לאמיתו של דבר המשכן מוקם מאליו על ידי הקב"ה.

שאלה ג'

משה העומד ומביט במשכן הגמור, רואה בעשייתם של ישראל את שני המרכיבים.

כך הסביר הרב הירש את הכפילות בפסוק: "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' כן עשו..." (לא נמצא במקורות)....

משה השקיף על כל המלאכה המוגמרת, והנה נטבעו בה שתי תכונות אופייניות:

"עשו אותה", הם עשו אותה, וכל פרט מפרטי המלאכה מקטון ועד גדול, ביטא את מכלול האישיות, את המסירות, ואת תנופת המעשה של האומה ושל כוחותיה.

ושנית: "כאשר צוה ה' כן עשו", עם כל הזריזות שבתנופת העשייה השתעבדו לחלוטין, בכלל ובפרט, לצו האלוקי, ואיש לא שאף להבליט את עצמו במפעל על ידי תוספת או מגרעת...

בוני המשכן נתבעים לכוחות נפש מנוגדים.

מחד, מסירות והתלהבות המבטאת את הרצון והצורך של האדם לתת ולבטא את עצמיותו.

אולם, מאידך נדרש האדם לבטל את אישיותו ולשעבדה לצו ה'.

כך מצאנו גם תהליך התרומה למשכן.

בני ישראל נענים בשמחה ובהתלהבות לנתינה למשכן. עד כדי כך שיש צורך להוציא צו ולהגבילם:

4. שמות ל"ו פסוקים ד-ו:

וַיָּבִיאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים:

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הָעַם מְרִבִּים הָעַם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֶבֶדָה לְמִלְאכָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:

וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעַם מֵהֵבִיא:

אפשר שהצו השני גם הוא ניסיון. מחד, נבחנים ישראל האם יתנו ברצון ובהתלהבות.

ומאידך, האם לא יוסיפו לתת כשייאסר עליהם.

ובני ישראל עומדים בשני המבחנים.

האחד: "מרבבים העם להביא". והשני: "ויכלא העם מהביא".

זו גם פשר הכפילות בברכתו של משה לעם עם גמר הבניין:

5. רש"י ל"ט מג " ויברך אתם משה":
אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, (תהלים צ יז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וגו', והוא אחד מאחד עשר מזמורים שבתפלה למשה:

משה מברכם בפסוק :

6. תהלים צ' י"ז:

ויהי נעם אֱדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כִּוְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כִּוְנָהוּ:

כך הסביר את משמעות הכפילות שבברכה הרב הירש :

7. הרש"ר הירש במקום :

ויברך אותם משה – חז"ל מוצאים כאן את תוכן ברכתו של משה... "ומעשה ידינו כוונה עלינו ומעשה ידינו כוונה (אתה) כוונהו".

מעשה ידינו כוונה עלינו – הרי חירות.

ומעשה ידינו כוונהו – הרי משמעת.

רק שתיהן יחד בשילוב של איחוד וזהות, מבטיחות את ה"נעם": את חיי האושר שה' מכוון לנו.

ברכת נעם ה' שורה על המשלב את החירות שבמעשי ידיו, עם הציות לצו ה'.

"מעשה ידינו כוונה עלינו", פירושו הנח לנו לעשות **במו ידינו**.

"מעשה ידינו (אתה) כוונהו" פירושו שאנו מקבלים עלינו, **שאתה** הוא המכוון את מעשה ידינו.

השילוב של שתי תחושות אלו, הוא המאפשר את בניית המשכן, ואת המפגש עם נעם ה'.

ג. מועד ההקמה

הכרה זו, שמעשי ידינו מותנים בסיוע הקב"ה, יסבירו לנו גם את מועד הקמת המשכן.

בני ישראל מתחילים לעסוק במלאכת המשכן ביום **י"א בתשרי**.

למחרת ירדת משה מן ההר ביום הכיפורים, מקהיל משה את העם ומצווה אותם על מלאכת המשכן.

בניית המשכן אורכת חודשיים וחצי ומסתיימת בכ"ה בכסלו:

8. פסיקתא רבתי (איש שלום) פרשה ו':

אמר רבי חנינא **בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן** ועשה מקופל עד אחד בניסן.

מדוע אם כן עמד המשכן מפורק עד יום א' בניסן, יום חנוכת המשכן!?

*** העיכוב בהקמת המשכן** מביא את ליצני הדור להתריס כלפי משה: **(לא נמצא במקורות)**

א"ר יוחנן ו' **חדשים היה עוסק במשכן** (מ"א בתשרי, למחרת יום הכיפורים ועד א' בניסן) **ג' חדשים עשאוהו** (מ"א בתשרי עד כ"ה בכסלו) **וג' חדשים קפלוהו** אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים **הרי נעשה לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלו!?**

כשלושה חודשים עומד המשכן מוכן. אולם לא מקימים את המשכן, ואין זוכים להשראת שכינה. עובדה המביא את ליצני הדור לצאת בביקורת כלפי משה, שהבטיח שתשרה שכינה, שאין הוא עומד בהבטחתו!

הליצנים מפקפקים ביכולתו של משה להוריד שכינה.

9. שמות רבה פרשה נ"ב:

"תאלמנה שפתי שקר" מדבר במשה. בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן **מיד אמר משה לישראל** ויקחו לי תרומה היה משה עושה במשכן והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהשכינה שורה על ידי בן עמרם!?

ביקורת אחרת, היא הסיבה לכל הפירוט של פרשת פקודי ו"ספירת המלאי" שמוסר משה לעיונם של ישראל:

10. שמות רבה פרשה נ"א:

ולמה עשה עמהם חשבון, הקב"ה יתברך שמו מאמינו שנא' (במדבר יב) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ולמה אמר להם משה בואו ונעסוק במשכן ונחשב לפניכם, אלא ששמע משה ליצני ישראל מדברים מאחוריו, שנאמר (שמות לג) והיה כבוא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה (שם/ שמות ל"ג) **והביטו אחרי משה**,

ומה היו אומרים ר' יוחנן אמר אשרי יולדתו של זה ומה הוא רואה בו כל ימיו הקב"ה מדבר עמו כל ימיו הוא מושלם להקב"ה, זהו והביטו אחרי משה, ר' חמא אמר היו אומרים חמי קדל דבריה דעמרם (ראה את עורף צוארו העבה של בן עמרם) וחבירו אומר לו **אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר**, כששמע משה כך א"ל משה **חייכם נגמר המשכן אתן לכם חשבון**, אמר להם **בואו ונעשה חשבון**, הוי ואלה **פקודי המשכן**.

ומתי הוקם המשכן? **"בכל יום משבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו"**

בכ"ג באדר, שבעה ימים לפני הקמת המשכן בא' בניסן, מצטווה משה לקחת את אהרון ובניו, למשוח אותם, ולהקריב קורבנות. לאחר מכן הוא אומר להם: **"ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים"**. והלא המשכן עוד לא הוקם: **איפה הקריב משה קרבנות, ואיפה ישבו אהרון ובניו?????**

מזרחי פרשת שמיני

דכתיב **"ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים"**, נמצינו למדין שהשמיני למלואים היה בשמיני לניסן.... והלא לא הוקם המשכן עד ראש חדש ניסן.

יש לומר, אף על פי שלא הוקם המשכן עד ראש חדש ניסן, מכל מקום **בכל יום משבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו**, כדי להרגילם, ומפני שלא היתה הקמתו באותן הימים אלא **דרך עראי**, ובראש חדש ניסן היתה **הקמתו לקיום**, ששוב לא פרקו עד עשרים לאייר, (שנה לאחר מכן), שנסעה השכינה ממדבר סיני, לפיכך אמר הכתוב שבראש חדש ניסן הוקם המשכן. ולפי זה צריך לפרש **"ופתח אהל מועד תשבו"** **ומקום אהל מועד תשבו**, דאם לא כן מאי **"יומם ולילה שבעת ימים"** דקאמר, והלא בעת סתירתו לא נשאר בו צורת פתח.

ד. "חודש שנולד בו יצחק אבינו"

מדוע באמת מתעכבת הקמת המשכן עד ר"ח ניסן?
חז"ל הסבירו את פשר העיכוב:

11. מדרש רבה שמות פרשה נ"ב פסקה ב'

והקב"ה **נתכוון להעמיד המשכן בחודש שנולד בו יצחק אבינו** לא עשה אלא כשהגיע אותו החדש אמר הקב"ה למשה **ביום החודש הראשון תקים את המשכן אותה שעה אמרה רוח הקודש תאלמנה שפתי שקר** אותם שמליצים אחר משה לא עשה אלא כיון שאמר האלהים למשה שיקים את המשכן התחילו טועניו אותו ובאין כל אחד ואי ממלאכתו שנא' ויביאו את המשכן אל משה.

מהי המשמעות של דחיית הקמת המשכן לחודש שנולד בו יצחק? איזו חשיבות ומסר יש בדבר זה?
לצורך כך נשוב להתבונן בלידתו של יצחק.
לידתו של יצחק מלווה בצחוק.
זו תגובתה של שרה, אחרי שהמלאכים מבשרים על הולדתו של יצחק **"כעת חיה"**:

12. בראשית י"ח יב:

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עֲדָנָה וַאֲדֹנָי זָקֵן:

גם לאחר הלידה של אנו מוצאים בת צחוק:

13. בראשית כ"א ג-ו:

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק:
וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים כִּאֲשֶׁר צָוָה אֱלֹהִים:
וַאֲבְרָהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ:
וַתֹּאמֶר שָׂרָה עֲשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי:

צחוק זה מבטא התפעלות, עמידה משתאה אל מול הבלתי יאומן.
אולם, לא רק צחוק של תמיהה ואושר יש בלידתו של יצחק. גם צחוק של זלזול וליצנות:

14. תנחומא, תולדות א':

שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

ליצנים יש לא רק בדורו של משה. גם בדורם של אברהם ויצחק היו ליצנים. והם מפקפקים בכך שאברהם הוא זה שהוליד את יצחק. הלא לא יתכן בדרך הטבע, שלאחר שנים כה רבות, תלד שרה בן לאברהם.

הולדתו של יצחק לאחר שנים כה רבות, מלמדת שדרכו של עם ישראל מעל הטבע היא. כשנדמה לך שכבר אין הדבר אפשרי, מגלה יד ה' שאצל העם הזה כל דבר בלתי אפשרי, אפשרי הוא.

לכאורה ליצני הדור אינם דוברים דברי ליצנות. צודקים הם. הם מייצגים את ההסתכלות הרציונלית הבוחנת את הדברים בדרך הטבע. אולם הולדתו של יצחק מלמדת שטועים הם. וזאת בגלל שהנהגתו של עם ישראל מעל הטבע היא.

זה גם מה שמלמד אותנו המועד בו מוקם המשכן. גם לאחר שסיימו בני ישראל את כל פרטי המלאכה, בדיוק על פי צו ה', אין השכינה שורה. יותר מזה, שלשה חודשים עומדים העם ומתבוננים אימתי תרד השכינה, ומאומה לא מתקדם. על רקע זה טוענים הליצנים, שמשה נכשל במשימה של הורדת השכינה.

ודווקא אז, כשנראה שאין השכינה יורדת, באותו החודש שנולד יצחק, מסתיימת ההקמה ויורדת שכינה, במועד אותו קבעה השגחה העליונה.

שמה גם המועד המדויק מרמז זאת:

15. שמות מ' י"ז:

וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן:

בראש חודש ניסן הוקם המשכן.

בדיוק שנה קודם לכן נצטוו בני ישראל:

16. שמות י"ב, א-ב:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:

"היום, בראש חודש" (רש"י שם)

אז נצטוו על המניין על פי הלבנה:

17. רש"י במקום:

הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש.

לא בכדי נמשלו ישראל ללבנה. הלא כך אנו אומרים בברכת הלבנה:

18. ברכת הלבנה:

...וללבנה אמר: שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה.

כך הם תולדותיה של אומה זו, נמשלו ללבנה. מה הירח נדמה בעיניך כאילו הולך הוא וקטן, והחושך גובר עליו. אך ראה זה פלא, עם תחילתו של חודש, שב הירח ומתמלא. כך גם דרכם של ישראל.

כשנדמה לרואה, שחשיכה משתלטת על עם ישראל, ואין רואים את האור, שבים הם ישראל ומתחדשים.

כך הוא הדבר בהולדת יצחק. וכך גם בהשראת שכינה.

שנה בדיוק לפני הקמתו של המשכן, מצטווים ישראל להתחיל בעבדת ה' על ידי לקיחת השה. ובדיוק שנה מאוחר יותר ("שוב אשוב אליך כעת חיה!!!") הם זוכים להשראת שכינה, בזמן בו גזרה חוכמתו יתברך.

וגם אם נדמה שכבר לא תשרה שכינה, שהרי שלושה חודשים אין רואים זאת. בחודש שבו נולד יצחק זוכים ורואים שכינה.

* הקמת המשכן ארכה 8 ימים (מעל לטבע), לעומת 7 ימי בריאת העולם (טבע).
המשכן משלים את בריאת העולם. (חז"ל אומרים שכל מה שהיה חסר בעולם מבריאתו, נברא באותו יום).

* חודש כסליו "נעלב" מכך שלא הוקם בו המשכן

פירוש הריב"א על במדבר פרק ז פסוק פד

זאת חנוכת המזבח. לפיכך אנו קורין בחנוכה פרשת נשיאים לפי שאמרו רבותינו ז"ל בכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועמד מקופל עד א' בניסן שהקימו משה והיו ישראל מחשבין ומגמגמין שמא אירע בו דופי והקב"ה חשב לעכב שמחת המשכן עד חדש שנוולד בו יצחק או עד חדש שנעקד וכשבא ניסן והוקם המשכן לא גמגם עוד אדם מיד צוח כסלו לפני הקב"ה ואמר חי העולמים מה פסול מצאת בי שלא צוית להקים המשכן ביום שנגמרה מלאכתו ולעשות חנוכתו ביומו. א"ל הקב"ה אתה הקדמת עלי לשלם לך ומה שלם לו לעשות בו חנוכה בית חשמונאי, ותניא בכ"ה בכסלו יומי חנוכה אנון הדא הוא דכתיב מי הקדימני ואשלם ולכך קורין בחנוכת הנשיאים לפי שבאותו זמן היה להם להקריב שכבר נגמרה מלאכתו והיה זמן הקמתו:

על הפסוק: "ויביאו את המשכן אל משה" אומר המדרש:

19. מדרש רבה שבות פרשה נ"ב

ויביאו את המשכן, הה"ד (זה מה שכתבו) (משלי לא): "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון".

גם אם מתעצבים ישראל, הליצנים מלעיזים והעם נעצב. בו יבוא יום אחרון. וביום האחרון שוחקים.

ה. מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעוה"ב

המדרש ממשיך בעקבות הפסוק שהביא, להוליד אותנו למחזות נוספים:

20. המדרש ממשיך בפסקה ג'

ג ד"א ויביאו את המשכן, הה"ד (משלי לא) עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, מהו ליום אחרון, שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעוה"ב הוי ותשחק ליום אחרון. מעשה בר' אבהו שהיה מסתלק מן העולם וראה כל הטוב שמתוקן לו לעולם הבא. התחיל שמח ואמר: כל אלין דאבהו (כל זה בשביל אבהו?! (ישעיה מט) "ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלהי" הוי "ותשחק ליום אחרון".

היהודי מורגל להסתכל למרחקים ולצפות ליום אחרון. מי שמצפה לראות את שכרו כאן ועכשיו עלול להתאכזב. הצדיק יודע ששכרו הוא ליום האחרון.

היום האחרון אינו יומו האחרון של האדם בזה העולם. כי אם ביום שאחרי, בעולם הבא. הצדיק יודע שהיום האחרון בזה העולם, הוא ההקדמה ליום האחרון האמיתי ושם שוחקים.

התבוננות כזו מצאנו אצל ר' עקיבא.

כך מתארים חז"ל את פטירתו של ר' עקיבא:

21. בבלי, ברכות, ס"א:

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה? +תהלים י"ז+ ממתים ידך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

מהי ההדגשה על כך, שיצאה נשמתו ב"אחד"? האם רק תיאור טכני יש כאן?!

הרב יצחק הוטנר זצ"ל בספרו "פחד יצחק" חשף לנו משמעות עמוקה בביטוי זה:

22. הרב יצחק הוטנר בספרו "פחד יצחק" :

אנו מאריכים ב"אחד" ואריכות... ולא עוד אלא ברגע שבו מתחלקים החיים הזמניים מן החיים הנצחיים (בשעת יציאת הנפש), אז, דוקא אז היו יהודים בוחרים לזעוק "אחד". כל יודע ספר מכיר הוא באותו משפט ידוע "יצאה נשמתו באחד". כלומר, תואר האחדות הוא שמתגבר על הפלוג הזה בין שני סוגי החיים הללו, ומצרפם לקריאה אחת, המזוזעת את חוט השדרה ומקפיאה את הדם: "אחד". כאן גנוז הוא הרז של מסירת נפש על קדוש השם. זר לא יבין את זאת. מפני שהוא פנים-פנימיותם של כנסת ישראל, וזהו שאומרים "ומי כעמדך ישראל גוי אחד בארץ".

המוות הוא רגע מחלק. בו מסתיימים החיים הזמניים, בעולם הזה. ולאחריו מתחילים חיי הנצח.

ר' עקיבא הוא היודע, ששני החלקים הללו, יחידה אחת הן. ולכן, דווקא ברגע המפלג הזה, זועק ר' עקיבא: "אחד".

1. "לעת מצוא"

התנהגותו של אדם ב"יום אחרון" היא בבואה לדרגתו הרוחנית. הגמרא במסכת ברכות מביאה שלוש דרשות על הפסוק: על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא.

מהי אותה "עת מצוא" שהחסיד מתפלל עליה?

23. בבלי ברכות ח' . :

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא
אמר רבי חנינא: לעת מצא - זו אשה שנאמר: +משלי י"ח+ מצא אשה מצא טוב. במערבא, כי נסיב אינש אתתא (כשהיה אדם נושא אישה), אמרי ליה הכי (אמרו לו כך): מצא או מוצא? מצא - דכתיב +משלי י"ח+ מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב: +קהלת ז'+ ומוצא אני מר ממות את האשה וגו'. רבי נתן אומר: לעת מצא - זו תורה, שנאמר: +משלי ח'+ כי מצא מצא חיים וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר: לעת מצא - זו מיתה, שנאמר +תהלים ס"ח+ למות תוצאות.

מה המשמעות של ההסברים השונים.
כך הסביר זאת הרב קוק זצ"ל¹:

24. הראי"ה קוק בעין אי"ה:

עת מצא יתכן לפרש על עת אחת שממנה תוצאות לגורל חייו לכל ימיו. ואין דבר כזה כ"א אשה, שאם מזמין לו ה' אשה נאה מספר ימיו כפלים ויוכל לעסוק כל ימיו בשלמות האמיתית. ולהיפוך ח"ו ע"י אשה רעה נעכר הוא כל ימיו בטרור הדעת...

עת מצוא, הוא אותו זמן שיש לו משמעות והשלכה לכל ימי חייו של אדם.

ר' חנינא ראה את זמן מציאת האישה כזמן העונה להגדרה זו. בחירת אישה, יש לה משמעות לכל חייו של אדם.

דעה שניה רואה את התורה כמעצבת את כל חייו של אדם.

אולם מה משמעה של הקביעה, שעת מצוא זו מיתה?!

כשם שאישה מעצבת את חייו של אדם, יום המוות משקף את תוצאות חייו. רצונך לדעת את דרגתו של אדם, לך לך אל יומו האחרון:

....המשך הראי"ה קוק....

עת ושעה אחת, שבה ניכרת תוצאות חייו כולם, אם הם בדרך טוב ורצוי בעיני ה' או בדרכי חושך... הדבר זה יבחן מיום המיתה, כי האיש ההולך בכל ימי חייו אורח צדקה ומשרים ותם ויושר ויראת ה' מנת חלקו, עליו נאמר "ותשחק ליום אחרון".

האדם הרוחני שוחק ליום אחרון. יודע הוא שהוא הולך לעולם הרוחניות. ואילו האדם הרואה את הגשמיות כעיקר חייו, עברו היום המוות אין בו שום צד של שחוק.

¹ עין אי"ה במקום.

ז. עקיבא ניחמתנו!

ר' עקיבא הרואה למרחוק, אינו מתנהג כך רק ביום אחרון, כי אם מסגל לו ראייה זו לדרך שבה הוא בוחן את המאורעות. כך מתארת הגמרא²

25. בבלי מכות כ"ד :

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, **ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק (משחק).** אמרו לו: **מפני מה אתה מצחק?** אמר להם: **מפני מה אתם בוכים?** אמרו לו, מקום שכתוב בו: (במדבר א') והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: (ישעיהו ח') ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: (מיכה ג') לכן בגללכם ציון שדה תחרש % וגו', % בזכריה כתיב: (זכריה ח') עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, **עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת.** בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

שלש נקודות נרצה להבין בגמרא מופלאה זו:

א. האם זקוק ר' עקיבא ל"הסכמות" על דברי הנביא זכריה. ורק לאחר התממשות נבואת החורבן הוא משוכנע שתתקיים נבואת הגאולה?!

ב. הנביא זכריה מנבא את נבואת הגאולה, זו המנחמת את החכמים. מהו אותו חזון?

26. זכריה פרק ח' ד-ו :

כה אמר ה' צבאות עד ישוב זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים:

ורחבות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחבתיה: ס

כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא נאם ה' צבאות: פ

מדוע כה מופלא החזון הזה ומנחם? וכי יש עיר בירה אחת בעולם שבה אין רואים זקנים ישובים ברחובה של עיר, וילדים משחקים ברחובות, מדוע מוגדר דבר זה כחזון של גאולה?!

ג. מדוע משתמש ר' עקיבא בלשון: "בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת", צריך היה לומר: **תתקיים?!**

ר' עקיבא אינו חושש, חלילה, שנבואתו של זכריה לא תתקיים. הוא תמה האם יהיה זה **בימיו**.

אולם בימיו הוא רואה את היפוכו של החזון. הוא רואה שועל יוצא מבית קודשי הקודשים.

אולם ר' עקיבא הוא זה המיטיב לראות **ליום אחרון**. יודע הוא ר' עקיבא שהיורד מן ההר הנמוך אל ההר הגבוה, ירידתו, עלייה היא. והוא כבר **בדרך הנכונה אל היעד**.

ר' עקיבא אינו סבור שהנבואה "תתקיים" כי אם **מתקיימת**. שכן שתי הנבואות: החורבן והגאולה שלובות הן. ואנחנו כבר בדרך אל היעד הנכון, ואפשר לצחוק, גם אם המראה הנגלה לעינינו גורם לבכי.

יתירה מזאת, ר' עקיבא יודע שכל מה שכל כך נורמלי אצל כל עם אחר. ילדים וילדות משחקים. וזקנים ישובים כשמקלותיהם בידם. שאיש לא מתנכל להם, לא רוצה לשבש את שלוות חייהם.

אצלנו, אצל עם ישראל, זהו **חזון של גאולה**.

ר' עקיבא יודע שתולדות ימיו של עם ישראל נמשלו ללבנה.

וגם אם נראה בעיניך שהשחור הולך ומתרבה, סוף האורה לבוא.

ומכיוון שידוע הוא ר' עקיבא שיש להתבונן למרחוק, אל היום האחרון, יודע הוא שאפשר כבר **לצחוק**, גם אם המראה הנשקף כאן ועכשיו, הוא מראה של בכי.